

27.61x25.3	1	8	עמוד	תַּרְבוּת וְסִפּוּרֹת	25/09/2022	83298429-5
מאגנט - הוצאת ספרי - 25910						

היה שלום, עולם, כי בכך אין לבטוח, ואף לא לצפות ממך למאום

"ההרפתקן סימפליציסימוס התם" הוא הרומן הגרמני הידוע ביותר מהמאה השבע עשרה, ומספר על זוועות מלחמת שלושים השנה וספיחייה בפרטי פרטים, מהם בוטים וקשים לעיכול כגון הווי חיילים גם וסירחונות של "אדי מעיים". מחברו, הנס יאקוב כריסטופל פון גרימלסהאוזן, כתב גם את הסיפור "קוראז' הנוודת", שעל פי כתב ברכט את מחזהו הנוודע "אמא קוראז'"

נתן רוז

ההרפתקן סימפליציסימוס התם, מאת הנס יאקוב כריסטופל פון גרימלסהאוזן, תירגם מגרמנית עזו אברבאיה, הוצאת מאגנט, 2022

זו הרומן הגרמני הידוע ביותר מהמאה ה-17 (ראה אור לראשונה ב-1668). עזו אברבאיה, מתרגם היצירה מגרמנית, מסביר באחרית דבר שהוסיף כי אפשר להגדירו כרומן היסטורי, פיקרסקי (כזה שמתאר חיים הרפתקניים ונכלוליים), סאטירי, דתי, פנטסטי, חינוכי, אוטוביוגרפי בחלקו, ובכל אחת מההגדרות תהיה מידה של אמת. חבל שאחרית הדבר אינה מופיעה בתחילת הספר כפתח דבר או מבוא, כי אז, עוד לפני ההתמודדות עם הספר, היו הקוראים מקבלים מידע נחוץ, כלומר שהרפתקאותיו של סימפליציסוס סימפליציסימוס נטועות במלחמת שלושים השנה (1648-1618), מלחמה עקובה מדם שהתנהלה בין קתולים לפרוטסטנטים, מעין "מלחמת עולם" בזעיר אנפין ששינתה ועיצבה את פני אירופה. מסימני ההכר של מלחמה זאת היתה תופעת חילופי הנאמנויות שרווחו בה. גרימלסהאוזן, מחבר הספר, החליף צדדים בצעירותו מהפרוטסטנטי לקתולי, וכמוהו גם סימפליציסימוס גיבור הספר, וכך נהגו מפקדי צבא בכירים. לדעתי נחוץ היה להסי' ביר תופעה זאת בתחילת הספר, כלומר כבר כפתח דבר ולא באחריתו.

על פני יותר מ-400 עמודים נפרשים נפתולי חייו של סימפליציסימוס כפי ששם בפיו המחבר, הנס יאקוב כריסטופל פון גרימלסהאוזן, שנולד ב-1621 בגלנהאוזן, מצפון-מזרח לפרנקפורט. בעודו ילד תקפו השבדים (הפרוטסטנטים) את גלנהאוזן ותושביה נסו אל היערות שמסביבה. זמן מה לאחר מכן נחטף ונשבה עליידי חיילים קוראטים. פרטים אלה ואחרים בביוגרפיה האישית של גרימלסהאוזן עשו דרכם אל הספר, שפתיחתו מתארת כיצד נקטעה כאחת ילדותו של סימפליציסימוס כאשר פלוגת פרשים התנפלה באכזריות על חוות הוריו. החיילים החריבו, עינו, אנסו ורצחו אך חסו על הילד, והסצינה המנועזת מסר פרת מנקודת מבטו (עמ' 11-13).

הוא נמלט אל היערות ומצא מקלט אצל נזיר מתבודד שלמדו קורא וכתוב ואת עיקרי

הנצרות. כעבור שנתיים מת הנזיר וסימפליציסימוס בא אל היער גלנהאוזן (עיר הולדתו של גרימלסהאוזן) ונעשה נער שרת אצל המושל הצבאי במקום. לא חלף זמן רב והוא נחטף על-ידי חבורת שודדים קוראטים ונעשה קניינו של אחד, קולונל קורפס (Korpes). כעבור זמן קצר נמלט, נע ונד ביערות, עד שנתפס והיה לנער אורווה בצבא הקיסרות ההבסבורגית (הקתולית). מאוחר יותר, כרוי באי השתתף בקרבות שהתנהלו בגרמניה ואף בכיבוש שלח ירו, ובהצטיינות יתרה. בתוך כך השתבש אחד מניאופיו והוא נאלץ לשאת את מושא תאוותו לאשה.

תקצר היריעה מלסקור כאן את כל טל-טלות חייו של גיבורנו. נאמר רק שלקראת סוף העלילה, בהימצאו באזור היער השחור, הוא פוגש את אביו ששרד את ההתקפה על חוותו. מפיו נודע לו כי אביו החורג הוא, כעוד שאביו מולידו היה אותו נזיר מתבודד שבביתו מצא סימפליציסימוס מקלט. לצד הקולונל שלו מכתת גיבורנו את רגליו עד למוסקבה כדי לשרת כחייל בצבא הצאר.

שלב זה בחייו כולל השתתפות בקרב נגד הטטארים וחטיפתו על-ידי הטטארים שהעניקו אותו כשי למלך קוריאה, ששלח אותו "ברוך יפו ומקאו אל הפורטוגלים... עד שלב סוף בדרך נס נתפסתי בידי שודדי ים טורקים (שעמם נגררתי במשך כשנה על פני ימים...) שמסרוני לידי סוחרים מאלכסנדריה שבמצרים. אלה לקחוני יחד עם סחורתם לקונסטנטינופול; ומאחר שהסולטן הטורקי חימש כמה ספינות מלחמה נגד ונציה, ונוצר אז מחסור בחותרים... בין אלה נמצאתי גם אני, כצעיר חסון, וכך נאלצתי ללמוד לחתור" (עמ' 401).

לאחר מכן שם גיבורנו את פעמיו אל רומא וממנה חזרה אל היער השחור, כוד מחצבתו למעלה משלוש שנים נמשך פרק הנודים הזה, ובניתיים הסתיימה המלחמה ולגיבורנו לא נותר אלא לחיות בשלווה לצד אביו ול-עמול על ספרי.

יסוד מרכזי בספר הוא ביקורתו הנוקבת של המחבר על המלחמה. גרימלסהאוזן רחוק אמנם מלהיות פציפיסט, אך המלחמה היא בהחלט עניין מתועב ובלתי מוסרי בעליל: "...הנורא מכל היה בעת ששמעתי כמה רברי בנים המתפארים ברשעותם, בחטאיהם, בחריפתם ובשחיתותם, שכן שמעתי אותם באחד לעתים, אפילו בכל יום: ... 'רית' בו ככה, עד שענינו התהפכו בחוריהן' 'קלעתי בול על המטומים, עד שכמעט לקח אותו השד'. 'העפתי עליו אבן כזאת, שכמעט שברה את מפרקתו...' ונוסף לכל דברי החטא ששמעתי

שער המהדורה המקורית של "ההרפתקן סימפליציסימוס התם", 1676

וראיתי נאמרים בשם האל, דבר מגונה כשלעצמו, ודי חטאים אלה אף עשו החיילים בפועל, כשאמרו: 'בשם אלוהים, נצא לציד, נשודר, ניקח שלל, נהדוג, נפיל ארצה, נתנפל, ניקח בשבי, נשורף באש'" (עמ' 69).

היהודים נזכרים בספר פעמים אחדות. מסתבר כי "חרב היהודים" (Judenspiess) היה צירוף שרווח בגרמניה אז וציין נשך וריי בית או מסחר בלתי הוגן. אך דומה שבמצאיות המשתקפת בספר היו היהודים קשורים למסחר בכלל ולא דווקא לכוה שהיה בלתי הוגן. מי שרצה לקנות סוס ובגדי צבא עשה זאת אצל היהודי (עמ' 292), כך גם מי שרצה למכור את סוסו (עמ' 321). לא היה בכל אלה לגרוע מה-

על הסוסים, ולהיזהר שהיהודי המת לא ינשך אותי" (עמ' 320-321).

מי שאין לו עניין מוגדר במלחמת שלוש שנים השנה ובספיחיה השונים או שאינו חובב מושבע של ספרות פיקרסקית יתקשה לצלוח את הספר הזה, העמוס מידע ופרטים רבים, מהם בוטים וקשים לעיכול, כהווי חיילים גם, סירחונות של "אדי מעיים" ועוד כהנה וכהנה. למי שיצלח את כל אלה מצפה פרק סיום נהדר, פרק פרידה מהעולם פסימי מאין-כמותו דר, הנפתח במלים "היה שלום, עולם, כי בכך אין לבטוח, ואף לא לצפות ממך למאום". הפרק כולל כ-15 פיסקות הנפתחות ב"היה שלום עולם" או ב"שמרך האל, עולם".

כקוהלת בשעתו, הפסימיות מהדהדת וכו' בשת: "היה שלום עולם, כי בהיכלך גם האמת וגם הנאמנות לא ימצאו להן משכן! המרבר אליך ייכלם, המאמין כך ילך שולל; ההולך אחריו יתעה ברכו; הירא מפניך יזכה למי רב הרעה; לאוהביך תגמול רעה תחת טובה, וככל שירבו לשים עליך ייבם כן תרבה את חרפתם..." (עמ' 405). ולמען הסר ספק באשר לכליונה של הנפש: "יחוס עליך האל, עולם, שאם כי כך נותר הגוף זמן רב בארמה ונרקב, הרי ביום הדין ישוב לתחייה, ולאחר גור הדין, ביחד עם הנשמה, יהיה למאכלת אש נצחית. אזי תאמר הנפש האומללה: 'ארור אתה, עור לם, כי כאשר פיתיתי שכחתי את אלוהי ואת עצמי, והלכתי אחריו בדרך הפריצות, הרוע, החטא החרפה. ארורה השעה שבה בראני האל! ארור היום, הו עולם בזוי ורע, שבו נולדתי! ...אוי לי ואבוי לי לעולמים!" (עמ' 407-408).

עוד ארבע יצירות פירסם גרימלסהאוזן ובהן תימות ודמויות זהות או דומות, שהידועה בהן היא קוראז' הנוודת (הוצאת כרמל, 2015, בתרגומו של עזו אברבאיה). זוהי אוטוביוגרפיה של עלמה בטיובים שבעת המלחמה התחפשה לנער, נעשתה ל"משרת" של קצין פרשים, אחריו לבחנות שלל מלחמה, גנבת, זונה, רוכלת וצוענייה. היצירה התפרסמה בזכות המחזה "אמא קוראז' וילדיה" של ברטולט ברכט ב-1939. בישראל הועלה המחזה לראשונה תחת השם "אמא קוראז'" על בימת תיאטרון "הבימה" ב-1951. עם השנים זכה המחזה לעיבודים נוספים הן ב"הבימה" והן בקאמרי. שלא כמו גרימלסהאוזן הממחיש כי יכול אדם לראות ברכה בעמלו גם ליבור שחוה את האיומות שבזוועות, גיבורו הספרותי סימפליציסימוס מקבל החלטה לפרוש מהעולם הטמא והבזוי, כדבריו, ולהיות למתבודד.